

Presència d'un Centre Docent

Converses amb l'escultor Rafael Solanich

Josep FRANCI

Barcelona, 1982

INDEX

1.- Temps de Renaixença	1
2.- Breu sinòpsi de les arts plàstiques a Catalunya (1888-1914)	6
3.- L'Escola Superior dels Bells Oficis	8
4.- L'Escola Tècnica d'Oficis d'Art	21 bis.
5.- Les Escoles d'Estiu	25
6.- Els Estudis Normals	29
7.- Aclariments finals	34
8.- Cloenda	37

PRESENCIA D'UN CENTRE DOCENT

1. Segle XIX. Breu panoràmica de Catalunya

L'any 1888 s'escau la celebració de l'Exposició Universal de Barcelona. L'esdeveniment marcà una fita molt important com a resum selecte de les diverses activitats d'iniciativa i creació tradicionals i com a síntesi global del treball, la producció i el capteniment social del nostre poble en aquella hora. L'esdeveniment es va convertir en una fita molt important per a nosaltres perquè s'hi endevinava una vida nova que ens estimulava a plantejar i esbossar els problemes d'un futur de millorament. El desenvolupament i el perfeccionament de les possibilitats bàsiques -intel·lectuals i materials- de la realitat ciutadana d'aquells temps, comportava un anhel col·lectiu de progrés. Segons que semblava, l'objectiu era aconseguir un horitzó més ampli, més coneixements i més formació humana, tot apropant els resultats beneficiosos als ciutadans del país.

En aquest gran certamen -dut a terme amb esforç general i generós- Barcelona presentà al món el fruit de la seva vida resplendent i vigorosa. L'aportació de les arts plàstiques i dels bells oficis se sumava a les aspiracions de progrés de les altres activitats humanes. Es procurava d'obtenir el màxim rendiment expansiu i mostrar al món els fruits de l'expressió cultural i el delit superior d'un poble en estat de Renaixença.

La capacitat demostrada pels ciutadans amb llur esforç i sensibilitat cultural i cívica, s'encaminava amb plena consciència a l'assoliment d'un grau elevat de dons de l'esperit i, també, a l'obtenció d'un rendiment extens de les possibilitats físiques, materials i econòmiques de les noves promocions. Però calia, alhora, dirigir aquesta embranzida cap una panoràmica esperança d'unitat ciutadana i de definició com a poble.

L'aportació de les arts i dels bells oficis a l'Exposició

va empènyer, ben aviat, el ressorgiment de les activitats artístiques. Aquesta represa s'expressava físicament -plàstica_ ment- en la producció i l'agençament de l'habitable humà i en les obres i les construccions, grans i petites, emplaçades a les ciutats i pobles de Catalunya. Aquest fruit expressiu, idealitzat, emotiu i generós, s'afegia a l'aportació magnífica i no gaire llunyana dels nostres antecessors. Al voltant de l'arquitectura, tots aquests artistes i artesans forjaren -tot unint la capacitat imaginativa, la destresa realitzadora i la consciència social i econòmica de tothom- un fenomen que encara admirem: el Modernisme.

L'evolució d'aquell temps ens portarà al segle XX. El món rutlla i es transforma. La nostra gent i el nostre país, ple d'entusiasmes i d'uns afeixugaments que anava resolent en la mesura que li era possible, també evolucionava i procurava fer bon camí. L'aire nou que ja respiràvem les noves generacions sovint portava sentors recollides de les contrades foranes -de vegades força llunyanes- per les quals havia passat la ventada transmissora. El nostre olfacte mental i el grau de sensibilitat i de percepció, havia de discernir la conveniència o la inconveniència d'allò que ens portava una alenada foràstera que, per circumstàncies diverses, calia atendre i no sempre podíem esquivar. Havíem de tenir present el seu pas i el seu contingut, per tal de considerar què podia tenir de vivificador i eficient, copsar-ne les possibilitats integrables en benefici de les nostres característiques singulars i, així, formar-nos de manera més perfecta com a membres de la nostra comunitat. Era bo, també, usar mesura, selecció i enteniment per tal de no menystenir o adulterar els nostres valors i els continguts pertinents com a col·lectivitat nacional. Era precís, doncs, tenir en compte tots aquells factors externs, tant si els aires i les flaires venien de lluny com si ens arribaven de més aprop.

Entre les darreries del segle XIX i els primers anys del segle XX continuen florint les noves promocions, les quals seguiren les fretures de millorament que propugnaven les persones més capacita_

des i els seus col.laboradors. Tots ells, amb coratge, esperit de recerca i nova visió d'un món en moviment evolutiu, s'endinsaven pels horitzons d'una plenitud més rica en extensió frontal i profunditat estructural, sempre al servei d'una joventut entusiasmada i cada dia més formada per copsar i viure un món més qualificat i esponerós.

Aquelles individualitats i aquells grups, cada un des de la seva parcel.la de treball, donaven vigència a una nova col.laboració i assolien un intercanvi més eficaç dels processos d'investigació i estudi, el rendiment dels quals comportava el coneixement i l'adopció de nous factors de desenvolupament material i tècnic. Tot això feia possible la descoberta i la utilització de les facultats personals, latents o manifestes, de l'ésser humà. D'aquesta manera, vivificaven valors individuals i col.lectius que, adormits per molts anys de depressió, s'havien mig extingit.

Aquells personatges tan fermes, s'aplegaven en grups de treball: acadèmies, instituts i altres entitats d'estudis generals o especialitzats. També es constituïren en col.legis o gremis professionals, en ateneus i centres culturals que comprenien diverses activitats: intel.lectuals, tècniques, cíviques i populars. Entitats exemplars, promotores de desvetllament humà, formatiu i educatiu, que brollaven arreu del nostre país.

Aquells ciutadans, coratjosos i abnegats, s'havien format, en molts casos, autodidàcticament. En d'altres eren estudiosos persistents i molt ben dotats. Altres, raonablement o heroicament tossuts. Molts d'aquests peoners, tot i ésser febles econòmicament, eren emprenedors i tenien una voluntat molt tenaç i una vocació ferma. El nostre poble no disposava de massa elements econòmics i materials per destinar a l'estudi i a les iniciatives culturals de tota mena; tanmateix, s'intentava que funcionessin i es realitzessin moltes coses. Alguns d'aquells benemèrits ciutadans, no coneixent-los i mirats externament, semblaven uns utopistes lírics o uns somniadors voladissos, o bé com uns -aleshores absolutament impensables, malgrat Juli Verne- habitants de la lluna: una llunàtics. Així eren catalogats, més o menys benèvolament, els infatigables emprenedors per la gent, cada dia

menys nombrosa sortosament, que ja s'havia aturat o que no volia maldecaps. Alguns d'aquests il·lustres capdavaners -defensors fermes d'uns predicaments molt raonables- eren bescantats de viure il·lusòriament fora d'òrbita. Els aturats i els envellits encara vivien aquell temps que ja s'apagava. El país, però, ja copsava clarament l'òrbita d'un futur pròxim.

Acomboiats amb esperança per aquell ambient i aquelles circumstàncies, entràvem coratjosos i optimistes a l'esplet d'una vida nova. Per això entre els últims anys del segle XIX i els primers del segle XX s'accentua la necessitat de donar suport, ampliar i consolidar, de manera coordinada i eficaç, l'actuació docent. L'època ho demanava i, en conseqüència, es planejà la creació d'escoles i d'institucions d'ensenyament, des dels graus més elementals fins als nivells superiors de la investigació. Les generacions joves ja intuïen possibilitats inèdites i calia enfocar-les cap a noves actituds intel·lectuals que els permetessin de viure l'evolució espiritual, científica i tècnica d'aquella hora. Començava el Noucentisme, gràvid d'il·lusions òptimes, noblesa i serenitat.

En aquells temps afortunats, sorgiren uns ciutadans d'intuïció clara i bell saber que tingueren una virtut coincident: la d'enfocar tots ells un camí cap a la mateixa fita cabdal, dedicant-hi llur bagatge cultural i professional. Provenien de diversos sectors socials i professionals, on havien desenvolupat els sentiments més pregons de la seva personalitat. Al marge d'algunes diferències d'indole diversa, convergiren i s'uniren per preparar les condicions humanes i tècniques que permetessin d'assolir una nova i reeixida pàtria.

La pàtria és l'entitat cabdal de servei comú, d'acolliment i de comunicació humana. Té la seva vida pròpia, el seu treball ben fet, pulcre i bell, la seva formació orgànica i l'administració corresponent. És una entitat civilitzada que s'esforça per aconseguir un panorama fecund de possibilitats i rendiments i per viure la joia d'una pau digna.

actuació
com a
objectiu
per aconseguir
perquè

Es podria dir que tots aquests records cauen en presumpcions vanes o en un xovinisme exagerat. Però no és això. Cal saber què tenim i treure'n el rendiment escaient. El redreçament propi, el conservar la salut i la salvació de l'esperit d'un cos -individual o col·lectiu- depèn més de la voluntat i l'esforç del mateix interessat que de la cridòria o de les actuacions incoherents que clamen i esperen de manera ostentosa una pretesa prebenda que obligatòriament els deu la fortuna salvadora. En totes les avinenteses hem d'actuar amb fermesa, mesura i ponderació. Tornant a començaments de segle, era bo i convenient que tothom tingués els paraigües i els parallamps en bon estat i, sobretot, evitar l'ofuscament i esquivar, amb fermesa, el desgast de les pròpies possibilitats.

Ara cal interrompre aquesta breu presentació general d'aquells temps. El capítol vinent serà dedicat amb preferència especial a les arts plàstiques, els bells oficis, les belles arts i els artesans, que en aquells temps ja eren i esdevingueren -pel valor extraordinari de l'obra realitzada- la imatge, el noticiari difusor i el testimoni d'un esplendor que encara podem admirar. El capítol vinent seguirà breument el camí de les belles arts i els bells oficis des de l'any 1888 fins passada la primera dècada del segle XX per tal d'introduir-nos en el tema primordial d'aquest recordatori que ofereixo.

Abans, però, intentaré compondre un clima ambiental figurat que ens indiqui breument l'àmbit geogràfic d'un procés històric molt important per a la vida del nostre país. Ara no puc analitzar-lo amb l'extensió i la precisió que en justícia li correspondria, però crec necessari tenir-lo present i, si més no, esmentar-lo.

Gènesi ambiental

Atmosfera ambiental opalina, blanc i or. Alba i aurora, èxtasi rosat, impalpable. Llum i seda. A l'infinit el blau plàcid i

profund. Silenci. Mar de dinàmica quietud. Mar introntollable i grandiosa. Líquid àgil i mític, precís i transparent. Brau i sorollós. Turbulent, tenebrós, terrible, tràgic. Prodigí marítim. Únic; potser n'hi ha d'altres al món com aquest mar nostre. Però el Mediterrani és el nostre, ~~Mediterrani~~. Perquè a més de l'espectacle infinit i canviant, unit al Cel i a la Terra, on tenim les arrels afermades, ens porta infosa l'essència dels elements naturals i el llegat de pobles que visqueren i treballaren bé. Pobles que tenien per fonament de llurs comunitats l'esperit coratjós, la mentalitat clara i el reflex d'aquest cel blau que ho agombola tot. Prodigí de color i forma: vitalitat i aliment dels sentits humans. Penyora i lliçó de molts pobles hereus d'altres hereus, successors d'altres pobles d'un temps més enllà, gairebé ignots però no ignorats. Peoners de civilitzacions ancestrals que ens lliuraren la mostra fecunda del seu treball harmònic i de la seva existència. Civilitzacions que saberen plasmar de manera humil i plaent -expressió de bondat i noblesa- el somriure etern, i la serenor o la tragèdia de la quotidianitat. Testimoni constant de la conjunció pletòrica d'Humanitats i Professionalitat. Aquesta terra, aquest cel i aquest mar, és el que ens dóna la convicció ferma de seqüència eterna. L'etern i nostrat Mediterrani.

2. Breu sinopsi de les arts plàstiques a Catalunya (1888-1914)

La dinàmica del país després de l'any 1888 i fins el primer decenni del segle XX va motivar, amb l'esforç de tothom i dificultats de tota mena, la renovació de les estructures socials i culturals. Durant aquest període -el de l'esplendor del Modernisme- el nostre poble s'anava consolidant com a entitat nacional; ~~arribava a la majoria d'edat.~~ *moderna.*

D'aquest període tan interessant que ara esmentem en tenim referències molt puntuals per l'obra d'assaig i d'història del nostre país aportada per estudiosos excel·lents. Ara, farem senzillament una menció breu d'alguns factors que incidiren en el desig de retrobar i desenvolupar l'obra dels bons artistes i dels

bons artesans de tots els temps.

Succeïa, però, que el progrés humà comportava noves formes de vida. Els gremis professionals -associacions ancestrals d'artesans- que encara prevalien, s'anaven extingint. Els mestres d'obra, homes d'una gran solvència professional, desapareixien. Els arquitectes, que representaven l'alta tècnica, assumien la missió dirigent de l'art de la contrucció i de la urbanització de pobles i ciutats, i emprenien els estudis de la Història i de l'Arqueologia. Els constructors, els ajudants tècnics, els interpretadors i els productors manuals, havien d'adaptar-se a variacions profundes en el seu treball. La reorganització industrial i social implicava nous plantejaments i, per tant, calia encaixar l'element humà a uns equipaments més evolucionats. El rendiment industrial, l'economia i l'expansió comercial comportava idees de perfecció, coratge empresarial i visió d'emplaçament dels productes. Els oficis manuals, els oficis d'art, perdien personalitat i contingut humà. Les transformacions requerien suplències i estudis de les noves tècniques, dels nous materials i dels nous utillatges.

L'embat materialista, els avenços tècnics, l'escalada industrialitzadora i el volum preeminent de l'economia i les finances, eren factors que en general afectaven l'equilibri que ha de contenir tota obra d'art. La cultura artística s'alimentava, en general, d'ensonyaments i de rescalfats històrics i estilístics anacrònics, alleugeridors de maldecaps i frenadors del coratge per a la creació d'idees i de plantejaments nous que l'hora d'aquell món ja necessitava.

Els bells oficis perdien personalitat, tipisme i valor professional. S'extingia la creativitat i les idees, i els artesans començaven a fer activitats més rutinàries, vulgaritzades i sense caràcter. En el sector de les belles arts s'accentuava l'individualisme i apareixia el divisme de l'artista de renom, que oblidava i negligia l'aportació bàsica de l'ofici en la formació de l'artista. Sorgia el genialoide i la presumpció excessiva. El decorum i la decoració baixaven de to i de qualitat.

D'altra banda, apareixien intents de recuperació de les

essències i els continguts intel·lectuals de l'art i els seus oficis, l'aprenentatge i l'estudi dels quals ens atreia singularment. Sorgia, també, la recerca d'una major conjunció orgànica amb el nostre país que renaixia i creava valors positius que calia tenir en compte per tal que esdevinguessin operatius en emprendre el nostre camí.

En sintonia amb l'embranchida dels primers anys d'aquest segle, es plantejà la necessitat de canalitzar els anhels d'una comunitat jove i adelerada que glatia per assolir un bon camí en les arts plàstiques. En aquells temps, a cavall de dos segles, apareixien intents de desvetllament de les arts plàstiques d'acord amb la renovació cultural i el progrés dinàmic del país. Així, després d'haver escoltat l'opinió de persones sapients, la Diputació de Barcelona va crear l'Escola Superior dels Bells Oficis, institució que encaixà molt bé en el tarannà característic de la intel·lectualitat i la docència d'aquells temps. D'aquesta manera fou possible unir els esforços disseminats d'algunes personalitats preclares que des de temps enrera treballaven destrament a diverses localitats de la nostra geografia. La creació de l'Escola Superior dels Bells Oficis -centre actiu de les inquietuds de les arts plàstiques- va servir per endegar les solucions que les aspiracions culturals i artístiques de l'època requerien. Així, l'Escola esdevenia un punt vital del conjunt docent d'una nova etapa de la Catalunya renaixent.

El treball i la nova vitalitat del país començava a donar els seus fruits. La Mancomunitat de Catalunya recolliria aquesta fertilitat primerenca i l'encaminaria cap a la consolidació del país com a entitat nacional.

3. L'Escola Superior dels Bells Oficis

El dia 1 d'octubre del 1915 l'Escola obria les portes i iniciava la seva actuació. S'acomplia, així, l'acord pres per la Diputació Provincial de Barcelona el dia 18 de maig del 1914.

El programa de l'Escola -fet d'acord amb les directrius del pla general del Consell d'Investigació Pedagògica- establia un règim de treball i d'estudi similar al dels centres docents creats en aquell temps de delit i entusiasme creador. Les activitats s'ajustaven al ritme de vida i a l'horari docent normals en aquella època. Es va dur a terme una programació general de les diverses activitats i es va establir, amb molta cura, una sèrie de sub-programes adients per a la formació acurada dels futurs artistes, tècnics i artesans.

Era necessari, ultra això, que cada alumne s'identifiqués plenament amb el seu procés de formació per tal que, seguint les disciplines programades a l'Escola segons les seves possibilitats intel·lectuals, culturals i físiques, aconseguís paral·lelament una formació espiritual i cívica com a ciutadà d'una Catalunya plena d'esperança.

Aquests propòsits volien assolir que, una vegada enfocat el presumpte destí professional i acomplerts els estudis pertinents a l'Escola, l'alumne estigués capacitat per emprendre el seu treball vocacional al seu estudi particular, a l'obrador familiar, a la manufactura especialitzada o al gran taller industrial. Des del seu lloc de treball, l'alumne havia d'exercir l'ofici en el qual, partint dels seus valors innats, hagués aconseguit el màxim d'ensinistrament. Havia d'ésser capaç, ensems, de desenvolupar la seva creativitat, la seva intel·ligència i la seva voluntat de treball, tot fent un ús profitós dels dons de què disposen els éssers humans.

Un dels objectius que propugnava el cartipàs fundacional de l'Escola era el de potenciar l'agilitat de pensament de l'estudiant per tal de desenvolupar la seva facultat imaginativa i el seu do d'intuir o concebre la Idea. La Idea era entesa com una representació mental depurada, producte de l'observació i de l'estudi de fenòmens reals o d'una creació intel·ligent de la imaginació. Aquesta elaboració acurada de la ment calia anteposar-la enèrgicament a la "pensada" circumstancial per tal de prevenir i rebutjar unes realitzacions emfàtiques i orgulloses. S'havia d'esquivar

l'espectacularitat buida o mancada de contingut formal, estructural i humà. L'alumne procurava establir la visió mental de la Idea i concretar la planificació del procés de realització idoni. Un altre valor important era que l'alumne assumís la convicció de la seva dedicació vocacional als bells oficis; això feia possible una programació a llarg termini del seu procés de formació.

Un altre fonament irrenunciable de l'Escola era el de proporcionar un coneixement profund de l'esperit humà. Aprendre a conèixer la vida espiritual de l'ésser humà, comportava l'exercici tenaç i continuat de l'intel·lecte, a fi d'acostumar-se a percebre els valors plasmables del tema imaginat. Calia que l'alumne infongués els valors de l'esperit al seu treball manual i que, ensems, fes servir els elements més apropiats per aconseguir la unitat i l'equilibri de la seva labor.

Per tal d'adquirir els coneixements fonamentals i obtenir-ne el rendiment més òptim, calia seguir de manera intensa i continuada una sèrie de disciplines bàsiques, com, per exemple, l'art del dibuix. Era necessari, també, dominar les possibilitats expressives i la tècnica de l'art del color. I, d'altra banda, s'havia de desenvolupar el sentiment de l'equilibri formal dels volums, de la mesura dels ritmes i de la disposició harmònica dels volums dins de cada espai concret. Per tant, era molt beneficiós d'aconseguir perícia en les tècniques de realització de l'art de l'escultura. Aquestes eren les tres assignatures cabdals de totes les especialitats de les arts plàstiques que es cursaven a l'Escola Superior dels Bells Oficis durant la seva existència (1915-1924).

El dibuix era estudiat i utilitzat com el procés més directe i contundent d'expressar el món espiritual de l'ésser humà. El seu conreu esdevenia un ajut primordial per a la projecció gràfica de la Idea emanada del pensament de l'aprenent. La concepció inicial d'una realització s'expressava en forma d'esbós, més o menys elaborat segons cada especialitat professional. Altrament, també s'exercia el dibuix com aportació intel·ligent de l'ànima i de la sensibilitat de l'alumne al desenvolupament constructiu

que calia realitzar. La pràctica del dibuix era imprescindible com a exercici gràfic de síntesi de la idea concebuda; també era necessari servir-se'n com a document de coneixement analític de les parts d'un tot definit. No cal dir que el dibuix era un bon mitjà per a l'estudi documental de la plàstica, de la vida de les coses que ens són útils, del món que ens envolta i del món anímic de l'ésser humà. Però el dibuix també era l'exponent gràfic del millorament progressiu de la sensibilitat de l'aprenent. L'alumne, encaminat i estimulat per les activitats de l'Escola, procurava enriquir amb valors superiors la seva comunicació gràfica feta dibuix; mirava, en síntesi, d'apropar-se als valors presents en l'obra dibuixada dels grans mestres de la història.

L'art de la llum i del color. Un dels propòsits d'aquesta assignatura consistia en procurar a l'alumne una activitat de sensibilització visual, per tal que l'ull, convenientment entrenat, afinés i augmentés les facultats d'observació dels fets d'índole lluminosa i polícroma, tant del món exterior com de l'univers íntim. Assimilant i posant en joc aquestes visions, s'enfortia la capacitat emissora de la ment i la imaginació creativa. Era bo conèixer les intensitats, les qualitats, les influències visionals, les harmonies i l'equilibri plàstic de les coses del món, com a factor instructiu i formatiu. D'aquesta manera, s'aprenia a incorporar a l'obra les possibilitats diverses de l'art de la llum, de l'art dels colors. Hi havia, tanmateix, la necessitat de conèixer a fons els materials utilitzables i els progressos tècnics. Amb tot aquest bagatge, l'alumne podia entendre i resoldre els treballs que havia de fer. Aquesta assignatura comportava l'ús de la sensibilitat de l'alumne a fi d'estudiar la matèria des del punt de vista de la llum i el color. Amb això, l'alumne s'introduïa una mica en l'art de la pintura i, principalment, aprenia a tenir cura del valor cromàtic general del seu treball.

L'escultura. L'aula o taller de l'art dels volums i de les formes era el lloc on l'aprenent s'avesava a percebre els valors formals de la Idea. Era l'inici de l'aprenentatge de l'escultura a l'Escola: l'alumne començava a estudiar les estructures en tres

dimensions formalitzades en un espai finit i escaient. L'ordre estable, l'eúritmia o disposició harmoniosa dels volums que componen una unitat plàstica o corpòria, la mesura, la ponderació, el ritme, l'equilibri emotiu i l'estàtic, les formes representatives, les formes pures, etc, eren factors i valors a tenir en compte. També calia parar esment en les qualitats de la plasticitat, duresa, finor, porositat, color i altres condicions dels materials idonis per al treball de l'escultor. També convenia exercitar-se en les tècniques-manuals o mecàniques- que comportava l'ofici d'escultor. Finalment, s'indicava als alumnes de l'Escola la necessitat de participar activament en la quotidianitat de la vida cultural del nostre país.

Les tres activitats esmentades constituïen el camí principal cap a l'assoliment d'una bona professionalitat en el camp de les belles arts i els bells oficis.

La plenitud de l'obra obtinguda per l'ús de les tècniques del dibuix, de la pintura i de l'escultura, és el fruit d'una concepció plàstica de l'ésser humà, que emana del pensament i esdevé una realitat tangible, dotada d'unitat interna i de concordança rítmica i dimensional amb l'espai que li fa de marc. Aquest criteri és bàsic per al conreu eficient de totes les arts, les obres reeixides de les quals ens mostren una conjunció equilibrada d'intel.ligència i bellesa de realització. Semblantment com s'esdevé en l'exercici del bell ofici major, l'arquitectura, l'obra de l'artista arquitecte només adquireix valor quan uneix la reflexió intel.lectual, la sensibilitat artística i una realització meritòria i superior. Només així s'eviten les construccions rutinàries, vanitoses o buides i l'obra d'art augmenta el seu valor.

Com a conseqüència d'aquests plantejaments, l'Escola habilità una aula/taller vinculada -de fet, integrada- als estudis de la classe de dibuix, color i escultura. Era el naixement de l'obrador/ estudi/taller de les Realitzacions. El propòsit era fer descobrir les característiques plàstiques del món que ens envolta i del nostre món intern, per tal d'obtenir-ne un coneixement que

enriquís la producció artística. En el programa del curs 1922-23 s'expressava així: "en les Realitzacions, que són una sèrie ordenada de pràctiques de taller, l'aprenent treballa allunyat de les facilitats massa agradables del dibuix ornamental i estilitzat fet de cara al paper; situat en una nova posició d'esperit aplica les seves activitats a un treball condicionat i que li permet expressar en diverses i múltiples apariències les pures concepcions de l'esperit i d'iniciar-lo en l'ofici".

El taller de les Realitzacions era un obrador d'instal·lació sòbria i utilitat elemental, força primitiu però suggeridor de possibilitats, on tenien lloc les experimentacions i l'assaig de projecció intel·lectual i de diligència constructiva de l'alumne. La feina era programada amb referència als problemes que comporta el coneixement del dibuix, el color i l'escultura. Es feien servir tota mena de materials d'acord amb cada part del programa que s'havia d'acomplir.

L'ambient de treball i la bona organització del taller de Realitzacions, incitaven a l'alumne a afinar la seva imaginació i a treballar amb entusiasme i seny. S'havia d'activar l'enginy i realitzar amb perfecció i pulcritud el dictat de la ment. Era la millor manera d'aprendre a crear l'obra pròpia. Era un obrador de desvetllament i d'esperança.

En aquell taller l'alumne podia esplaiar la seva ment i adellitar-se amb la coneixença de la llarga gamma d'activitats en les quals intervenien la llum, el color i la forma. Això li servia per endinsar-se a fons en el món dels bells oficis. En el taller l'alumne practicava el dibuix, el gravat, l'estampat, la pintura, el tapís, la catifa, el trenat de fils i el treball sobre teixit, la vidriera emplomada i altres tècniques amb materials translúcids, el mosaic, el treball del vidre bufat, tallat i la seva decoració, els esmalts sobre metall, l'art de la ceràmica, el treball del metall i del ferro, l'orfebreria, la joieria, el treball de la fusta i el de les pells, el cuir i l'enquadernació, la laca i altres revestiments, els estucs i els esgrafiats, l'escultura com a ofici personal i en col·laboració amb altres professions, l'art

de l'agencament de l'habitable, l'art del jardí (arbres i flors), diverses activitats d'aportació a l'arquitectura, etc.

L'alumne, assistint al taller de les Realitzacions, prenia contacte amb els valors i els continguts dels estudis efectuats. Aquest contacte contribuïa a definir la seva vocació i a orientar el seu aprenentatge en els cursos següents. També, si s'esqueïa, assistia a uns cursets de preparació de les matèries corresponents a l'especialitat que l'alumne havia triat com a base del seu futur professional.

Seguint aquest procés d'instrucció i de formació professional, l'alumne enriquia l'horitzó de les seves possibilitats creatives; descobria i desenvolupava les seves facultats i prenia consciència dels seus valors positius. I, així, un cop establert sòlidament el seu camí vocacional, l'alumne empenia els següents cursos del programa general de l'escola i el sub-programa referent al bell ofici o especialitat de les arts plàstiques per a la qual se sentia atret.

L'orientació dels programes i la manera de realitzar-los, va fer que tant els professors com els alumnes de l'Escola es caracteritzessin per la seva participació destacada en la vida social. Aquesta actitud estava d'acord amb el sentit ètic i el propòsit humanístic de la formació que l'Escola procurava infondre de manera activa als seus alumnes. La participació habitual dels alumnes en les manifestacions socials i culturals del nostre país era un exemple enaltidor. Conèixer les persones i llurs obres, el cel, les muntanyes, el mar, les flaires de la naturalesa i les característiques típiques, professionals i humanes dels ciutadans de la nostra terra, era un dels objectius de l'Escola.

A l'Escola l'alumne assistia setmanalment a les sessions de música que s'hi celebraven. Era una dedicació especialment insubstituïble per al desenvolupament i el conreu de la sensibilitat i un aliment eficaç per a l'exercici de la ment. Les audicions musicals esdevenien una altra font d'enriquiment de la sensibilitat i l'intel·lecte de l'alumne i, d'altra banda, repercutia positivament en el seu rendiment escolar habitual. Tant la música

com la literatura, la poesia, la declamació, l'expressió cultural, etc, eren un esplai beneficiós i una via d'informació sobre la vida i l'obra d'altres artistes. Els alumnes també assistien als concerts que organitzava l'"Associació de Música de Càmera" i a d'altres actes selectes d'índole intel·lectual, cultural i cívica que s'esdevenien al nostre país.

L'Escola també organitzava activitats fora de l'horari docent. Quan s'esqueia algun grup de dies festius o de vacances -generalment tres vegades al curs- s'efectuaven estades a Sant Marçal del Montseny. Era com si l'Escola sortís a respirar una estona a l'eixida, al pati -immens, airejat i bell- profundament conegut, estimat i que, de tan familiar com ens era, semblava talment situat al costat de les aules i els tallers de l'Escola. Un cop allotjats a la casa encastada a l'Ermita del Sant, es confeccionava el pla d'estada convenient a cada ocasió. El propòsit era el descans escolar i l'assaboriment de la satisfacció dels sentits i del cos en contacte amb aquella muntanya meravellosa. De dia miràvem i observàvem la vida esplendorosa i fecunda que ens mostrava i ofería la terra. A les nits era alligonador mirar i esbrinar el cel pregon, magnífic, perdurable i ple de suggeriments. En moltes ocasions hi coincidíem o ens hi acompanyaven bons amics, els quals, de formes molt diverses, il·lustraven els assistents i ens procuraven gaubances i profit fent-nos viure els elements naturals, les evolucions terrestres, el comportament humà i els fenòmens siderals en què ens trobem immersos. Pujàvem cims. Ens endinsàvem per les valls i pels viaranyes de les bosquíries. Descansàvem als prats i al bosc. Descobríem i copsàvem formes i colors i sentíem el respirar viu de la nostra humanitat dins un panorama lluminós, plàcid, sempre magnífic. Copsàvem la diversitat atmosfèrica, que ens feia encaixar freds, calors, vents, tempestes... Efectuàvem jocs de divertiment, esportius, facècies i bon humor. No era costum que els alumnes portessin estris de treball, però sí que era útil portar algun llibre i recordar alguna música. Escoltàvem d'aprop o de lluny els sons del flabiol del pastor dintre l'arbreda o dalt d'un cim arran del cel.

Percebiem el ritme lent de les esquelles de so greu i el so metal·lic i agut dels esquellerincs dels ramats que pasturaven calmosament.

Podria dir ara, com un afegitó anecdòtic, però sense negligir-ne el fons, que en organitzar les sortides de descans, el director recomanava als nous vinguts que per viure bellament l'estada que empeniem era bo de portar una corona d'ulls simbòlica posada al cap. Miràvem amb gran atenció tot el nostre entorn per tal d'assaborir amb intensitat la bellesa, vital i plàstica, de la naturalesa del nostre país. Així, evitàvem d'encofurnar-nos en estats estèrils o embrutidors.

Al final de l'estada ens havíem vitalitzat i vitaminat, perquè les menjades també eren suculentas. Havíem usat bé el temps i havíem esquivat l'oci peresós, del qual deia el mestre Fabra que "és el pare de tots els vicis". Procuràvem viure i estimar el que ens envoltava i comprendre la raó d'algunes coses superiors.

A l'Escola tenien lloc altra mena de sortides: viatges i visites d'estudi i de treball, els quals ja eren organitzats atenent-se a les necessitats docents de determinades especialitats.

El curs fundacional de l'Escola Superior dels Bells Oficis va començar amb il·lusió i precaució. Èrem com uns aprenents entusiasmats i cautelosos, que miràvem de no estirar més el braç que la màniga. Sense caure en fantasies excessives o en grandiositats pretensioses de tot ordre, calia organitzar les instal·lacions de manera justa i eficient per tal de portar a bon fi els plans establerts per Consell d'Investigació Pedagògica de la Diputació de Barcelona.

Acomplert el primer curs, l'alumne empenia el segon curs, on continuava el contacte amb el dibuix, el color, l'escultura i les realitzacions, alhora que s'integrava normalment a les assignatures i treballs corresponents al programa escolar del segon curs, el qual ja comportava una determinada opció de projecció professional. Així s'esdevenia en tots els cursos programats per a cada bell ofici que s'aprenia a l'Escola.

Si era avinent per al millorament intel·lectual o professional

dles alumnes, l'Escola organitzava visites, pràctiques o cursets especials apropiats per assolir més perfecció per a la seva vocació. Aquestes activitats circumstancials eren professades per excel.lents artistes. Així aquests artistes aportaven el seu saber a l'eficàcia docent de l'Escola. Eren personalitats creadores del seu art, o bé professionals distingits i considerats, degut al seu treball conscient i per la seva producció bella i exemplar. Aquest règim de treball era observat i practicat, si calia, en tots els cursos que programava l'Escola, fins al final dels estudis i l'obtenció del certificat professional.

Els plantejaments de l'Escola, des dels preliminars de la seva fundació, ja apuntaven cap a la implantació de tallers concrets de cada especialitat. Els tallers de treball i estudi funcionaven, segons les necessitats de cada nucli de treball, en diferents règims d'organització i característiques de producció, atenent-se a les modalitats dels programes que l'Escola tenia establerts. Era necessari, primordialment, comptar amb la capacitat intel.lectual i el valor humà dels artistes i els artesans que dirigien i feien rutllar cada equip de treball.

Calia, tanmateix, instal.lar llocs de treball i d'estudi que, tot seguint els criteris projectats, s'estructuressin i es possessin en marxa com a manufactures d'art en règim de producció limitada. Havien d'ésser dirigides i organitzades amb solvència i responsabilitat directiva. També s'havien d'establir obradors i tallers, en règim de treball d'equip, integrats per col.laboradors experts i dirigits per personalitats de reconeguda professionalitat i notabilitat màxima. D'altra banda, es contemplava la possibilitat de crear uns tallers d'estudi i treball on l'alumne pogués exercir la seva creativitat personal en el darrer període del seu aprenentatge. El funcionament d'aquests tallers, vinculats al programa general de l'Escola, mirava d'introduir l'alumne en l'ambient vital i el règim de treball que trobaria després de l'emancipació escolar. Ultra això, es preveia la necessitat de comptar amb la col.laboració temporal dels grans artistes i artesans del nostre país i d'altres països. Era una manera excel.lent

d'accedir al seu mestratge i a l'obra que realitzaven.

Malgrat les possibilitats escasses i les dificultats que mai mancaven, començaren a funcionar instal·lacions elementals i simples que, amb el temps, s'anaven perfeccionant i ampliant. S'establiren els tallers següents: ceràmica, tapís i catifa, fusta i moble, jardí, escultura, joieria, laca... I, quan ens trobàvem en plena activitat, exercitant la destresa manual, superant-nos intel·lectualment, perfeccionant l'utilitatge i prenent cura de la instal·lació dels nous obradors, fou suspés "ipso facto" -aquesta és la frase amb la qual fórem foragitats els professors i els mestres- l'ensenyament i suprimida definitivament, l'any 1924, la nostra Escola.

Els darrers paràgrafs sembla que es moguin en una atmosfera de nostàlgia. Però cal aclarir, tot seguit, que tots els propòsits i totes les esperances d'aquell temps, eren recolzades pels fets que vivíem cada dia. Hi havia dificultats i opinions en contra, però el diàleg resolvia les discrepàncies sempre d'acord amb les necessitats de l'evolució personal i professional de l'alumne.

Evitàvem sempre d'emprendre viaranys que ens duguessin cap a activitats espectaculars que, per ètica i economia, no podíem dur a terme. Crèiem, tanmateix, que amb coratge, il·lusió i un ritme de treball apropiat, podríem desenvolupar més la ment i les facultats creadores dels estudiants que no pas gaudint de massa possibilitats materials que ens endinsessin per camins d'ostentació i de vanitats fàtues.

En ocasions, l'Escola era titllada de tenir programes utòpics i de seguir criteris irrealitzables. Però no era pas així. Enduts per anhels raonables, cercàvem d'avançar sobre les possibilitats i les facultats que, a tots els nivells, tenia l'alumne.

Tota idea, tot projecte, tota aspiració o delit d'aconseguir una fita, pot titllar-se d'utopia mentre no s'ha realitzat. Per això era bo de cercar, entre la idea i la fita, el camí propici. La realitat del propòsit no s'obté per imposició dictatorial sobre el presumpte beneficiari, sinó per aportació eficient i modelatge concret.

Tanmateix, serà just que esmenti que no escau la nostàlgia d'"allò d'aleshores". En tot cas l'enyor actual s'esdevé quan pensem on fórem ara. d'haver continuat i evolucionat allò. Sobre quines bases ciutadanes treballariem i viuríem ara?

Les convulsions del món, sempre en activitat, comporta desequilibris arrítmics o transformacions formals i de relació entre els elements estructurals i els humans. Hem d'acceptar i d'atenir-nos, tanmateix, als fets de l'univers, els quals afecten directament la nostra vida i les seves circumstàncies. Els valors humans no s'han exhaurit però han seguit i segueixen evolucions i distorsions. Tothom està construït d'igual nombre de mecanismes intel·lectuals i funcionals. Tots tenim els dons individuals, els sentits corporals i les facultats de destresa física que ens pertoquen, més o menys desenvolupats. Serà bo, però, mantenir i aconseguir el progrés harmònic i l'equilibri qualitatiu de les característiques pròpies de cadascú, les quals, culturitzades eficientment, definiran les bases mentals i professionals del destí de cada persona. Els valors humans són mutables als embats del temps i del treball. Cal superar els continguts, ampliar horitzons, crear valors i forjar circumstàncies òptimes.

En hores baixes o en èpoques enterbolides els pobles també emmalalteixen. S'atrofïen facultats? S'esgarriïen els pensaments? Es despista l'activitat? S'emmandreix la vigoria coratjosa? Es desvirtua la civilitat ?

Però cada hora i cada circumstància del viure ofereix les condicions amb les quals l'ésser humà, fent ús raonat de les seves virtuts i potències i afermant-les en el treball quotidià, podrà redreçar-se i assolir estadis superiors. Cal treballar-se i emprendre el camí amb el quiatge més adient.

L'Escola Superior dels Bells Oficis començà el seu primer curs el dia 1 d'octubre de l'anys 1915. Foren els primers professors: Francesc d'A. Galí i Fabra, director i professor de dibuix i color; Esteve Monegal i Prat, professor d'escultura; Feliu Cardellach, professor de geometria descriptiva, perspectiva i ombres; Joaquim Folch i Torres, professor d'història de l'art;

Alexandre Bigot i Ramon Oliveres, professors de preparatori de química ceràmica.

Els primers alumnes que s'hi varen inscriure provenien: uns de can Galí; altres, enderiats per fer escultura; altres, joves entusiastes, eren familiars o coneguts d'artistes i d'artesans. D'altres varen venir per indicació d'excel.lents patrons, direc_tors i professionals de tallers i manufactures d'art del nostre país: moblistes, metallistes, orfebres, joiers i altres activitats dels bells oficis i del ram de la construcció. Tots ells estaven interessats en procurar als seus fills o els seus successors els estudis pertinents per tal d'assolir més formació cultural, més desenvolupament de llurs facultats intel.lectuals i més enginy i destresa manual. Calia obtenir tots els coneixements tècnics, científics i experimentals que l'evolució dels temps exigia. Calia, en definitiva, garantir la continuïtat i assegurar l'evo_lució artística i econòmica dels tallers, obradors, manufactures i indústries. Hi hagué altres matriculats, aspirants al conreu de les belles arts, els quals atrets per algunes de les professions dels bells oficis, s'integrava a l'esperit de l'Escola.

He posat al començament del paràgraf precedent que uns dels inscrits procedien de can Galí. Convindria que expliqués, breu_ment, una faceta típica de la gran personalitat intel.lectual, artística i humana d'aquest excel.lent mestre conreador de les activitats de l'esperit.

Francesc d'A.Galí i Fabra, artista pintor i pedagog, era nebot de Pompeu Fabra i cosí d'Alexandre Galí i Coll. Fins l'any 1915, Galí pintava i es dedicava a l'ensenyament del dibuix i de la pintura. Vivia amb la muller i els fills al pis alt de la casa número quatre del carrer de la Cucurulla, on també hi tenia l'Escola. La façana lateral d'aquesta casa era encarada a la plaça de Santa Anna. En el parament entre dos balcons de l'últim pis, un cartell visible anunciava: "Escola d'Art F.d'A.Galí".

El mestre, en tenir l'encàrrec de col.laborar a l'organització de l'Escola Superior dels Bells Oficis i de dirigir-la, va tancar la seva escola per tal de dedicar-se plenament al compromís que

assumia. D'aquella escola d'art, tothom que sabia què hi passava en deia a can Galí. Això s'esdevenia així perquè cada vegada que un aspirant a alumne trucava a la porta de can Galí, immediatament que s'obria i s'hi entrava, es trobava amb la cordialitat amical i la humanitat fraternal de l'acolliment. Després del Deu vos guard del mestre i el presumpte alumne o deixeble, començava un agradable i efusiu diàleg, amb les intermitències que calguessin, en el qual les consideracions i les reflexions, a la curta o a la llarga, conduïen al nou arribat a esbrinar, conèixer i regular les seves facultats per esdevenir artista. O bé, altrament, enfocar les seves condicions cap a altres sectors professionals més apropiats a la seva personalitat. Després, si més no, continuaven essent amics de can Galí, car la cordialitat començada esdevenia duradora. Aquesta actuació esdevenia una conscienciació personal molt eficaç i alligadora per al nou aspirant.

Un cop acabat el primer curs normal de l'Escola Superior dels Bells Oficis, fou necessari fer un estudi aprofundit de les experiències reals i de les observacions de tot ordre promogudes per mestres, professors i alumnes. Fou un curs sortós per a la continuïtat regular de l'Escola, perquè l'entesa personal i la comprensió general dels propòsits, dels anhels i frisances comprensibles de la gent jove donaren una vivacitat i un resultat positiu a la realització del programa escolar establert. Els fets beneficiosos i les dificultats sorgides durant el curs foren analitzades, endregades i assumides a l'hora de programar el curs següent. Això, altrament, ja era previsible dins del procés normal de la docència, Però calia establir, en cada cas, l'acord entre la capacitat activa-productiva de l'alumne i el volum del treball programat. Tot això -i d'altres coses que ja pressentíem- era analitzat i contrastat per tal d'obtenir una formació superior dels alumnes. Dúiem a terme, en definitiva, la reflexió necessària per assolir l'equilibri entre la màxima aportació mental i física al treball i l'aspiració a la perfecció del producte.

Una altra preocupació primordial de l'Escola era la de formar directors o conductors dels futurs obradors i manufactures de producció d'obres belles, necessaris per a la dignificació del

del nostre país. Era necessari, doncs, capacitar els obrers artesans per tal que, amb una bona preparació intel·lectual i manual, esdevinguessin col·laboradors eficaços dels grans creadors.

4. L'Escola Tècnica d'Oficis d'Art

La creació de l'Escola Tècnica d'Oficis d'Art fou conseqüència del plantejament que hem esmentat suara. El primer curs s'inaugurà el dia 1 d'octubre del 1917 dins el clos de l'Escola Industrial i en uns locals del mateix edifici on ja treballava l'Escola Superior dels Bells Oficis. L'Escola Tècnica d'Oficis d'Art funcionava els vespres de 7 a 9 i va acollir una quantitat gairebé espectacular d'alumnes joves, molts d'ells aprenents de diversos obradors, tallers i manufactures d'art de la ciutat. Altres procedien dels estudis d'ensenyament elemental: eren els que, en molts casos, s'havien posat a treballar amb una orientació deficient. Tots, però, estaven disposats, més que no pas preparats, a esdevenir entusiàsticament homes del demà.

Sobre la base dels estudis del dibuix, el color, la forma i les realitzacions, s'organitzaven els programes preparatoris, els horaris i els cursos. Es va posar un èmfasi particular en el desenvolupament total dels factors que activen la vida de plenitud i de puixança dels valors mentals, intel·lectuals i físics de l'ésser humà. D'aquesta manera preparàvem a l'alumne per esdevenir un artesà qualificat i un col·laborador conscient en el camp dels oficis d'art.

Per obtenir el propòsit esmentat calia tenir present: el grau de coneixements de l'alumne; la formació adquirida i l'edat que tenia; les seves condicions intel·lectuals i físiques; la mena d'activitats i estudis que havia realitzat i el comportament cívic i cultural. També, quan s'esqueia la possibilitat, era bo d'organitzar l'escolaritat dels alumnes en grups d'afinitats de vocació, formació bàsica, capacitat de treball i qualificació.

Per tal d'organitzar amb ordre la tasca de conjuntar tants

factors diversos, s'havia de mantenir un bon ritme de treball i rendiment a les aules i tallers de l'Escola. Per aconseguir-ho vàrem fer servir un sistema elemental de fitxes individuals, el més completes possible, on eren recollides i ordenades totes les dades i consideracions de la personalitat de cada alumne. Aquest fet, en aquells temps, semblava una invenció particular i casolana. Erem lluny dels grans estudis actuals i dels coneixements assolits i emprats per les ciències que investiguen la realitat humana. Però el nostre sistema, encara que primari i amb poca elaboració teòrica, ens feu un gran servei. El fet de portar-lo a terme ens procurà d'endregar i generalitzar l'eficàcia del treball en els tallers i d'adequar-lo al nivell de cada alumne.

El pla fundacional de l'Escola Tècnica d'Oficis d'Art s'encaminava, semblantment al de l'Escola Superior dels Bells Oficis, cap a l'obtenció del més perfecte i elevat equilibri mental de la persona humana. L'alumne havia d'aprendre a usar amb correcció les seves facultats manuals i espirituals. Calia, també, normalitzar les deficiències que, per raons o fets diversos, afectessin els valors bàsics que l'alumne tingués adormits, endarrerits o inconeguts, però promocionables.

Així, atenent-nos a les característiques especials de l'Escola, als horaris fixats i a les hores de treball disponibles (de 7 a 9 del vespre), fèiem la tasca prevista durant cada curs oficial. Fou reorganitzat especialment el programa d'ensenyament i treball de l'aula-obrador-taller de les realitzacions, la qual esdevingué, per a l'Escola Tècnica, un tot orgànic de les activitats del món dels bells oficis, en integrar-s'hi el dibuix, la pintura i l'escultura. Les realitzacions foren l'assignatura clau de l'Escola, conjuntament amb el grup d'ensenyaments formatius de la intel·ligència, les lliçons complementàries de cultura general, l'estudi especial de totes les belles arts i la història de l'art.

Calia fer, tanmateix, els estudis tècnics i les pràctiques per a un bon aprenentatge i així concloure la determinació professional de l'alumne. Totes aquestes activitats, formaren el pla general dels primers cursos, destinats a endinsar l'alumne en el

conreu dels bells oficis. Els darrers cursos de treball escolar eren esmerçats en determinar el destí concret de l'alumne. Si el cas ho requeria, l'alumne podia continuar en règim de "post-escolar" i seguir un programa d'ampliació i d'intensificació superior dels estudis corresponents a la seva vocació professional.

Les realitzacions -assignatura bàsica, com ja he dit, de l'Escola Tècnica d'Oficis d'Art- eren una eina molt útil i d'una eficàcia excel·lent, perquè posaven en funcionament, de manera òptima, les possibilitats que contenen les diverses facultats humanes. Així, el nou alumne -il·lusionat, desorientat i surant en una atmosfera de vaguetats i de migradesa formativa- podia veure i viure, amb esforç i plaer, nous fets i noves realitats. L'aprenent trafiquejava encuriòsit per un món de realitats tangibles -no solament d'anhels i visions projectades- de les quals ell n'esdevenia promotor i beneficiari. Era convenient que l'aprenent treballés on li era avinent per tal de descobrir-se ell mateix i donar curs, amb mesura, a les seves facultats més operatives. Així podia enfilat el seu camí professional propici dins de l'ampla i esponerosa branca de les diverses especialitats de les arts plàstiques, si més no, com un col·laborador distingit.

La nombrosa concurrència d'alumnes comportà que s'establissin uns grups i uns equips de treball. Era una manera pràctica de conèixer les actituds individuals i col·lectives dels alumnes, el seu grau de formació cultural i cívica, i llur capacitat de treball i d'estudi. Tot això intentàvem controlar-ho i ordenar-ho, emprant i perfeccionant la fitxa personal de l'alumne. Conscient de les seves aptituds, l'alumne podia emprendre el camí de la seva vida amb més seguretat i confiança, més alegria, més voluntat i eficiència. La feina que ell havia fet a l'Escola l'havia ajudat a enaltir-se personalment i a millorar el conjunt expressiu de la seva obra. I, tot plegat, esdevenia una aportació beneficiosa a la bellesa de les ciutats, els pobles i els habitatges, és a dir, al decorum i a la civilitat del país.

Tots aquests propòsits, plantejaments d'actuació i realitats de les dues Escoles, comportaven l'establiment de contactes -científics, informatius, tècnics...- amb el Laboratori de

Psicologia, l'Institut d'Orientació Professional i l'Escola de Preaprenentatge. Aquestes institucions, centres d'alts estudis i d'investigació, com d'altres escoles i serveis de cultura i docència, foren un ajut molt positiu per a l'ensenyament que nosaltres efectuàvem. Aquests centres eren instal·lats, principalment, dins el clos ex-industrial de la fàbrica Batlló. També foren planejades i estructurades pel Consell de Pedagogia, creades per la Diputació de Barcelona i continuades i ampliades per la Mancomunitat de Catalunya. El contacte amb les institucions esmentades, va permetre de solucionar diversos problemes docents a l'Escola Tècnica d'Oficis d'Art. L'agraïment comú va segellar la col·laboració mutua entre les quatre institucions esmentades.

Es de justícia esmentar l'amistat personal i la convivència que s'establí entre professors, mestres, alumnes i altres persones, totes elles dotades de condicions humanes i professionals superiors. Cal retre homenatge a la saviesa i a l'alta adhesió que tothora posaren -amb mesura, coratge i harmoniosa companyonia- al servei de la finalitat d'aquestes dues Escoles singulars.

Fem record ací de Francesc d'A. Galí i Fabra, director, Esteve Monegal i Prat, Joaquim Folch i Torres, Tomàs Aymat, Feliu Elies, Romà Jori, Rafael Solanic, Nicolau Rubió i Tudurí, J. Llorens Artigues, Ramon Raventós, Pau Gargallo, Enric Tarragó, Josep Aragai, Antoni Torroja, Joan Alà, E. Figuerola, Lluís Rigalt, Gil Treginer, J. Bracons, Ferran Tarragó, Manuel Alcàntara, Josep Ugarte, Ramon Sunyer, Enric C. Ricart, Joan Vilàs, Jaume Mercadé, Joan Mirambell, Mateu Soto, Jaume Duran, Antoni Serra i Fiter, Joan Bergós, Ramon Sarsanedes, Eduard Aymat i d'altres mestres eficients i destres en el conreu de les arts plàstiques. Tots plegats col·laboraren al bell esplet, a la perfecció, als anhels i als continguts de la labor realitzada per aquelles Escoles, on l'entusiasme i el tarannà civilitzat seguien les aspiracions culturals i ciutadanes d'aquells temps.

Ben aviat, però, una visió més extensa i més profunda de la funció instructiva de les Realitzacions, ens evidenciava la necessitat d'estendre aquest estudi als primers estadis de

l'ensenyament o formació general dels infants, nois i noies. Era el moment d'obrir un nou viarany d'activitats per tal d'aconseguir, des de la infantesa, un desenvolupament òptim de les facultats primerenques dels escolars i, ensems, d'assolir una preparació i una sensibilització eficients.

Fou entre els escolars adolescents, és a dir, quan comencen a brotar alguns punts indicatius de les característiques personals de l'alumne, que obtinguèrem les experiències més valuoses. Es tractava de proveir d'una major extensió i consistència les facultats latents de l'alumne i seguir, ensems, un ritme de desenvolupament harmònic. Es féu evident que si tot el front que inclou les facultats i els dons que posseeix l'alumne pot avançar en amplitud i grau, els seus coneixements i les possibilitats de la seva creativitat seran, en apropar-se a l'edat adulta, més sòlides i elevades.

5. Les Escoles d'Estiu

Des de l'any 1915, la Comissió de cultura de la Mancomunitat de Catalunya organitzava, durant una mesada cada any, el funcionament de les "Escoles d'Estiu", creades per la Diputació Provincial de Barcelona i dedicades al perfeccionament de mestres i professors d'ensenyament elemental. El propòsit primordial era el de procurar nous coneixements i, també, actualitzar i ampliar els mètodes docents dels mestres de les escoles d'arreu de Catalunya. En aquestes "Escoles d'Estiu", s'hi donaven una sèrie de curssets, lliçons i actuacions pràctiques, ordenades i preparades escaientment per tal d'elevat l'eficiència professional dels assistents. Es prenia contacte amb els nous coneixements i estudis pedagògics i, d'altra banda, es parava esment en la situació i l'esdevenidor del nostre país. Les matèries principals que es tractaven a les Escoles d'Estiu eren: la Geografia, humana i física; la metodologia de l'ensenyament del llenguatge; la Història; les Ciències, físiques i naturals; la cultura física i la salut; les arts plàstiques, compendiades amb les Realitzacions; la Literatura; la

Música, cançons i rítmica, etc. Es feien conferències, excursions, visites d'informació i d'estudi, festes i actes d'entesa, de cordialitat i de joiosa amistat.

Tot aquest contingut, indicat sumàriament, eren factors i valors generalment negligits o desenfocats, en aquells temps, a les Escoles Normals oficials -escoles de mestres de l'Estat espanyol- d'on provenien gairebé la totalitat dels mestres de les nostres escoles. Mestres i educadors que, en molts casos, tenien una visió i una consciència personal admirable; cal dir-ho i agrair el seu esforç, el seu entusiasme i l'autodidactisme esperançador que demostraren.

En els programes de les primeres Escoles d'estiu, 1914, ja hi figuraven unes lliçons expositives i les pràctiques de dibuix i color, que dirigia Francesc d'A. Galí, artista pintor i pedagog. També s'hi efectuaven lliçons i pràctiques d'escultura-modelatge, talla de materials sòlids i treballs amb metalls, estudis que professava Esteve Monegal, escultor, assistit pel seu deixeble. Aquelles aportacions a l'Escola d'Estiu, ja eren fruit de la Idea i l'Esperit del pla forjat per assolir una Escola Superior dels Bells Superiors. Aquest pla, tot just posat en pràctica, ja presagiava un procés altament positiu per a la integració dels pedagogs i mestres al món de les arts plàstiques. Integració que, si més no, havia d'ésser molt profitosa com a eina de sensibilització cultural i humanística. La sensibilització s'arrodonia amb l'ensenyament de la música -coneixement dels sons, el cant, el gest i l'expressió corporal- les lletres i el pensament-literatura, poesia, teatre, oratòria.

El propòsit principal era que s'aconseguís obtenir el màxim de sensibilització intel·lectual, per tal de copsar i sentir el goig pregon del producte d'unes activitats quotidianes de profunda essència humana. És precisament això el que caracteritza les col·lectivitats superiors que, amb el treball idoni de cada ciutadà, enriqueixen i milloren el seu conjunt estructural i la seva imatge. Es tractava, en resum, que els escolars poguessin viure, durant els anys de creixença i formació, la dinàmica de la vida a la mida natural, talment com ja s'esdevenia en altres disciplines

en aquelles escoles noves que aleshores florien al nostre país.

També calia procurar que els professors i els mestres d'aquells temps -i no cal dir les noves promocions- assistissin, col.laboressin i fessin pràctiques en l'ambient de l'Escola Superior dels Bells Oficis i l'Escola Tècnica d'Oficis d'Art, en funcionament normal. Això els acostava més a les diverses professions de les arts plàstiques.

Això feia possible que, tot seguint el mètode de les Realitzacions, les escoles dediquessin més temps a les activitats relacionades amb el decorum personal i l'agencament dels espais de treball i estada. Activitats que, de vegades, permetien de fer servir l'enginy i la destresa manual per a finalitats pràctiques de la vida de l'escola. Era obligat, tanmateix, d'evitar que els treballs manuals i els de creació davallessin a pures confeccions pretesament "artístiques".

Però, per sobre de tot, calia no deixar-se endur pels mirallets encomanadissos i banals producte d'aquelles "clases de adorno" -clases, preferentment, de cant, piano i lírica sentimental, destinades a l'ostentació estamental i social- que alguns "colegios" distingits encara administraven a llurs alumnes a les primeries d'aquest segle XX. Era una educació principalment apta per amenitzar festes escolars pomposes, exposicions i repartiments rutinaris de premis de fi de curs. També produïen efecte, com a recordatoris candorosos i emocionals, determinats objectes i treballs destinats a regals per a festes i onomàstiques familiars. Recordo d'aquells temps uns tapissos inefables i contradictoris "pintats a mà". També elaboraven, amb pastes de guix i farines, plats, gerrets i gerrons, guarnits d'elements -generalment de temes florals- i modelats "artísticament". Treballs que tot seguit eren pintats de manera idil·licament esfumada o guarnits amb imitacions de la realitat policromades bàrbarament. D'altra banda, amb esperit minso, llepat de fantasies més o menys fatxenderes, es confeccionaven, amb planxes de fusta retallada i marqueteriada amb altres materials dòcils, portaretrats, targeters, rellotgeres i altres estris "artístics" per a les parets, per sobre la taula i el piano. Podríem citar un reguitzell immens d'objectes i treballs que

embadalien amics, pares i germans.

Fou veritablement preocupant de pensar que aquells fets que ara narro, representaven un conjunt múltiple de necessitats i d'apetències expressives de sentiments humans, de voluntats fraternals, de serveis i d'atencions, engendrades per estimacions personals ben lloables, tanmateix. No voldria de cap manera infligir cap menyspreu a les intencions personals, els objectes i realitzacions plàstiques esmentades, ni a molts altres treballs i actes, representatius i utilitaris, que eren penyora de sentiments humans i de virtuts vers el proïsme.

Era curiós i notori que de totes aquestes "labores" i treballs "artístics", els més salvables de visió i de sentit plàstic, eren els que palesaven que en el procés de confecció hi havia la intervenció -moltes vegades poc conscient- de l'enginy, el ritme, les proporcions i l'organització tècnica, factors que posaven ordre formal i harmonia a l'expressivitat dels materials emprats i que es manifestaven en treballs útils però innecessàriament fantasiosos. Hi havia, per exemple, determinades realitzacions geomètriques, de fusta, de guix i d'altres materials, la elaboració de les quals precisava reflexió i estudis aprofundits, i resultaven força reeixits. Aquestes condicions personals, conscientment desenvolupades, esdevingueren, amb el domini intel·ligent de la imaginació, més fructífers en la utilització dels materials convenients i típics, com el paper, el cartró, el cordill i la corda, la tela, el drap, la llana, els fils de ferro i de metall, etc, per modelar objectes de creació.

La migradesa de guiament en el procés de desenvolupament de la intel·ligència dels alumnes, significava per a nosaltres un perill de desencís. No era pas fàcil orientar l'alumne i aconseguir que esdevingués sensible i capaç de copsar l'esperit superior que fonamentava les arts i els bells oficis. Però, així i tot, era necessari activar totes les facultats i dons personals dels alumnes, per tal que arribessin a comprendre el sentit profund del món de les arts plàstiques. Era un aspecte important de la formació global de les noves generacions.

El rendiment de les tasques empreses pels organismes rectors de la nostra cultura en el camp de l'ensenyament era freqüentment truncat i, de vegades, esbandit per forces ben indesitjables. Les interrupcions i la clandestinitat no afavorien el ritme desitjat ni l'eficàcia necessària. Però, tanmateix, l'esforç emprat, la voluntat i l'anhel de perfecció que ens empenyia a tots, feien marxar les nostres coses. La tenacitat suplia moltes adversitats. Així, s'aconseguí de crear i fer funcionar nuclis docents i de treball, i obtenir-ne rendiments positius, tot i les dificultats materials i polítiques que hi havia. L'esforç de tothom superava els entrebancs i feis possible la continuïtat d'una tasca educativa que el nostre poble necessitava i demanava.

No voldria espessir aquest memoràndum amb una tirallonga de plans realitzats, de rendiments obtinguts, de recerques i de sistemes emprats en el procés -que procuràvem que fos plàcid i continuat- d'aconseguir una qualitat superior en totes les coses realitzables. Però sí que voldria indicar, ara, amb satisfacció, com fou de prometedor i emotiu el contacte amb joves de totes les edats, amb els seus propòsits particulars i la seva voluntat de contribuir a l'avenç del país. Vàrem seguir els ritmes de treball establerts en cada circumstància i, així, es dugueren a terme experiències enaltidores que ens permeteren de copsar la bellesa de les arts plàstiques. I aquest benefici intel·lectual -juntament amb els fruits de les altres arts i ciències- fou una de les bases que va fer possible l'assoliment d'una escola nova per als infants i els adolescents. (passa a pag. 29 bis)

6. Els Estudis Normals

En el camp de la pedagogia, una de les necessitats sentida tothora des dels començaments de la nostra renaixença, era la de crear un organisme oficial que vetllés per la millora de la qualitat de l'ensenyament primari. Amb aquest motiu, el Consell de Pedagogia de la Mancomunitat de Catalunya va crear una Comissió, l'objectiu primordial de la qual era el d'ocupar-se de la formació dels mestres. La Comissió la formaren personalitats

Impensadament, em vaig trobar ficat en aquells camins de l'ensenyament. Més concretament, vaig participar en els sectors més afins a les meves tasques professionals habituals. Vaig emprendre aquella comesa amb fe en el camí plantejat i, encara que no posseís la solvència intel·lectual i la destresa tècnica que conscientment desitjava, vaig posar tota la meua voluntat i les meves facultats a disposició de la tasca i el servei que ens era encomanat.

No escau ara, ja ho he dit, anomenar ni catalogar fets i experiències realitzades. Fóra massa llarg enumerar detalladament totes aquelles activitats destinades a una formació més adient dels nois i noies del nostre país. Però sí que donaré una breu relació de les iniciatives que es varen dur a terme a l'escola primària i a la secundària. Ja he indicat, abans, la presència i la pràctica de les realitzacions a les Escoles d'Estiu, les quals foren organitzades fins l'any 1935 i es dedicaven -ja n'he deixat constància- a professors i mestres d'ensenyament primari d'arreu de Catalunya. Vàrem actual, també, a diverses escoles celebrant-hi cursets informatius i d'iniciació. La durada d'aquests cursets depenia del temps i l'espai disponible, dels materials, de l'economia i de les condicions personals dels mestres i alumnes del centre. També vàrem organitzar activitats a les escoles especials, a les escoles graduades i a les unitàries. Tota aquesta labor va arribar fins i tot a d'altres llocs: entitats culturals i d'esplai, comunitats religioses, grups d'adolescents retardats, etc. Molts mestres interessats en el coneixement d'aquest treballs i en la dinàmica del conreu de les arts plàstiques, varen col·laborar amb nosaltres. (torna a la pag. 29)

rellevants dels organismes públics, juntament amb personalitats preclares i destres en la formació escolar primària dels nois i noies de la nostra terra. Aquesta Comissió va proposar la creació d'uns "Estudis Normals". Va estructurar un pla i uns programes i n'organitzà el funcionament més complet i coherent, tot tenint en compte els precedents que hi havia. Instal·là totes les activitats en un local escaient dins el clos de l'Escola industrial -o Universitat nova, que en deien aleshores. L'ambient que s'hi creà agilitzava el treball i l'estudi; d'aquesta manera, tothom vivia i aprenia una mica més cada dia. Fou, segurament, l'assaig més complet per tal d'aconseguir la qualificació que els mestres de l'escola nova havien de tenir.

En aquesta versió d'Estudis Normals, també hi vaig col·laborar. El fet que l'Escola Superior dels Bells Oficis fos situada al clos de l'Escola industrial i la voluntat de no doblar utilitats i locals, va fer que les pràctiques d'arts plàstiques incloses en el pla dels Estudis Normals es fessin a les aules-tallers de dibuix, escultura i realitzacions de l'Escola. Circumstància altament beneficiosa per als alumnes, perquè el treball en aquell ambient esdevenia l'ocasió de conèixer el fons, el sentit i les tècniques que intervenen en el joc de la creació artística. La intervenció pràctica dels joves alumnes dels Estudis Normals, els feia comprendre llurs possibilitats per ésser professionals d'aquestes arts. Tots s'atenien a la ferma vocació docent per a la qual enfocaven llur destí. Tanmateix, però, el fet de viure els camins de l'art creat per la intel·ligència i de poder gaudir de la bellesa assequible, sensible, amable i grandiosa del món que ens envolta, els facultava per sentir el goig de la comunicació amb els seus futurs alumnes.

Els Estudis Normals i, en general, tot allò referent a les activitats del primer ensenyament al nostre país, varen tenir un cert ressò en determinats medis i centres d'estudis pedagògics dels països que, en aquell temps, bregaven a l'encalç d'una bona escola primària, com a base de la formació de l'individu i de la col·lectivitat humana. Durant el temps que funcionaren els

Estudis Normals vàrem rebre visites freqüents de professors i directius de centres docents forans molt prestigiosos. Entre els països dels quals n'havíem rebut la visita de personalitats dilectes podríem remarcar Bèlgica, Suïssa i França.

Les visites i les paraules de les personalitats que tinguèrem el goig d'escoltar, varen significar un intercanvi molt ric de nous aspectes i avenços amb referència al moviment escolar. Els visitants generalment eren acompanyats per Alexandre Galí (sol o juntament amb altres persones del nostre país). Les converses i els diàlegs -hi hagués acord o divergència- sempre tenien un grau d'elevació màxim, ajustat a la categoria i a l'especialitat professional dels interlocutors. Alexandre Galí i Coll, pedagog i mestre -profundament recordat- era un home que posseïa una gran saviesa i, ensems, coneixia profundament el món de l'ensenyament. El seu dinamisme serè, persistent i ponderat, mai es va encallar.

Recordaré ara una visita. El treball de les realitzacions el fèiem a l'aula-obra de l'Escola Superior dels Bells Oficis, molt aprop de l'estatge dels Estudis Normals, dins el clos de Can Batlló. L'obra el formaven una locals instal.lats adequadament, uns materials diversos i uns utillatges molt simples i pràctics, alguns fets pels alumnes. Tot el conjunt tenia un aspecte clar, entenedor i divertit; sempre, però, que el participant hi entrés amb interès i ganes de treballar. En aquella avinentesa, els visitants eren dues personalitats belgues. L'un era el director d'una institució d'investigació i estudis de pedagogia i l'altre era un professor del mateix centre. Els acompanyava Alexandre Galí. Era hora de treball i els que feinejaven al taller estaven absorts en el seu afer. Alexandre Galí ens presentà i entre tots encetàrem una conversa sobre la feina que fèiem, com la fèiem i quin fruit n'esperàvem. Es mostraren agradablement sorpresos pel que havien trobat al nostre país i, també, pel valor transcendent del treball que realitzaven els Estudis Normals. Pel que feia a les Realitzacions, varen mostrar d'entrada la seva admiració per un fet tan viu, directe i enaltidor. Però, d'altra banda, digueren que aquest mètode exigia una dosi molt alta d'entusiasme, vitalitat i motivació constant per part del mestre.

Però, observaren, si el mètode s'emprava fredament, com una activitat formulària, mecànica i rutinària, esdevindria inevitablement eixorc en perjudici de l'alegria d'esperit i la vigoria personal de l'alumne. Nosaltres responguèrem que, precisament, era per evitar la recepta estèril que fèiem el que fèiem. Calia que el fruit sorgís de la comunicació amical entre l'alumne i el mestre, que sorgís d'un intercanvi actiu i estimulador, que ens encaminaria cap a l'eficàcia que cercàvem. Així, tanmateix, procuràvem donar sentit a un treball atraient i, alhora, prou difícil degut a les dificultats que, massa sovint, ens arribaven de fora.

Preguntes, respostes, admiracions, dubtes, aclariments, coincidències, etc. Tot s'esqueia a l'entorn de l'evidència que mostraven els treballs realitzats pels alumnes dels Estudis Normals. Cal tenir present que l'aula-taller de les realitzacions de l'Escola Superior dels Bells Oficis, tenia l'ambient propici perquè l'alumne cerqués el desenvolupament del seu esperit inquiet i actiu de manera equilibrada totes les seves facultats físiques. Tot això conduïa els alumnes d'Estudis Normals al coneixement de l'estructura medular dels bells oficis i les belles arts. Aquest coneixement els arribava, cosa molt positiva, a través de la pràctica, és a dir, d'una manera viva. I no ho feien per professionalitzar-se en les arts plàstiques, sinó per capacitar-se més com a futurs mestres de nois i noies. D'altra banda, el contacte amb l'ambient de les arts plàstiques els afinava l'esperit, el sentit de la bellesa i el goig del món. Era plaent el fet que molts més alumnes dels que suposàvem emprenguessin amb alegria i coratge la confecció de petites obres en les quals mostraven llur intuïció, enginy i perícia. Tots els alumnes entengueren com els eren profitosos per a la seva futura labor de mestres, els treballs i les pràctiques que feien.

En aquell temps, també ens interessava esbrinar el comportament humà a les contrades rurals del nostre país i, més especialment, el d'aquells que vivien isolats al terrer on s'havien criat. Calia conèixer el seu desenvolupament general i, especialment, el valor i l'extensió de les seves possibilitats intel·lectuals, i n'endegàrem l'estudi. Vàrem analitzar els treballs artesans que feien. Les seves

creacions personals, presumiblement espontànies, intuitives i de realització directa, manifestaven un contingut incipient de sensibilitat intel·lectual innata; una sensibilitat que infonien als seus treballs, d'aparença simple, però dotats en molts casos d'una gràcia i un enginy notables i d'una realització hàbil. Aquests objectes, actuacions o fets personals promoguts per individus nascuts i residents en zones rurals o d'alta muntanya, exterioritzaven un contingut intern ric i noble per damunt del seu treball de cada dia. Era per esplai? per necessitat física? Per expansió imaginativa? Per impulsos de procedència externa o per visions pregonas? Aquesta gent, seguia veritablement el seu delit íntim?

Haviem vist treballs de fantasia i objectes utilitaris de presència singular confeccionats amb materials diversos. Haviem escoltat algunes cantarelles que rarament escrivien i que donaven una informació xiroia de les contrades on vivien o que coneixien. Haviem assistit a aquelles mostres que, amb notable sentit musical, còmic o dramàtic, cantaven o dansaven. I, també, havíem escoltat a aquells que sonaven belles melodies amb els instruments, rústics i característics, confeccionats per ells.

Calia conèixer el capteniment, l'estructura vital i l'organització individual i colectiva d'aquella gent. Entendre les circumstàncies que els afectaven des de la seva infantesa i fer possible que, amb consciència del medi en el qual vivien i tot partint de les seves arrels ancestrals, hi cerquessin un major desenvolupament de les facultats personals que els eren pròpies per tal d'assolir un futur més esponsorós.

L'ocasió d'emprendre els estudis corresponents s'endarreria i, de fet, no foren possibles fins l'any 1931 amb la creació de l'Escola Normal de la Generalitat de Catalunya. El propòsit de dur a terme les conseqüències de tots aquells anhels fou obturat, però no mort, passat l'any 1936. L'esbotzada que sofrírem no va esfumar ni extingir la validesa del propòsit. El dret de portar-lo a terme perdurarà molts anys. L'esperança, el deure de procurar el millorament humà i l'exercici de la civilitat és vigent cada dia.

7. Aclariments finals

Continuant aquest memoràndum, voldria fer unes anotacions sumàries sobre el procés de sensibilització plàstica de l'alumne i els fruits materials d'aquesta sensibilització. L'alumne necessitava trobar o crear un àmbit espacial propici per tal que l'intel.lecte pogués desenvolupar l'embrió o suggeriment de la Idea. Calia que l'alumne projectés els impulsos de la seva imaginació. És a dir, que l'alumne procurava concretar imatges -atenent-se solament al volum, a la forma o al color, o bé conjuntant les modalitats que precisava per a la projecció del seu treball- enriquides, tanmateix, pels seus dons personals, els quals qualifiquen el producte real de la Idea. Així, la Idea esdevindrà una realitat bella a través de la destresa manual de l'alumne que es professionalitza i es capacita com a artista creador. La formació que rebia li servia per donar més plenitud, més riquesa de contingut, més consistència estructural i plàstica i més bellesa a la seva obra.

Partint d'aquestes intencions, d'una posició intel.lectual assenyada i amb l'esperit despert i cordial, el futur artista o artesà, encaminava la seva feina. Convenia que es mantingués atent a les disciplines programades per l'Escola Superior dels Bells Oficis i per l'Escola Tècnica d'Oficis d'Art, per tal d'assolir un grau de formació màxim que afavorís la plenitud de la seva vida.

L'esperit i els continguts humans als quals fa menció aquesta "Presència d'un centre docent", juntament amb els dons bàsics de l'alumne, eren els fonaments fermes del seu desenvolupament. La seva vida i la creativitat de la ment eren l'utilitatge principal del seu treball. No cal oblidar, és clar, la vivència física del cosmos que ens envolta, l'hàlit i la visió del qual esdevenia, si s'hi estava amatent, el nodriment del conjunt d'elements intel.lectuals i físics que conferien valor a l'obra artística. L'alumne s'havia d'avesar a expressar amb la seva capacitat de realització tot allò que els seus sentits copsaven -procés exterior/interior. I, alhora, a procurar que les possibilitats d'expressió i de realització plàstica

adquirides -manifestades en l'efluvi subtil i la saó de perfecció de l'obra feta- esdevinguessin una aportació valuosa -procés interior/ exterior- a l'esperit i a la cultura general i singular del país.

Les idees, els propòsits, les actuacions i el contingut vital de l'ésser humà, han estat sempre patrimoni dels homes i les dones que amb fe i voluntat s'ha donat totalment a la comesa del seu destí. Aquest camí l'han corregut, més o menys conscientment, seguint un procés de màxima formació personal, tot creant activitat i assimilant coneixements en benefici de les facultats més preponderants de l'ésser humà. Aquest procés ha d'ésser conduït per disciplines que organitzin els factors que fan valuosa una obra humana. Així s'han general els moments àlgids de cada poble, és a dir, aquells que han romàs per sempre com una fita històrica.

Permeteu-me, ara, que citi breument una sèrie d'exxències que en el transcurs de la història han fonamentat la vida artística. No em guia, en escriure aquest paràgraf, cap pretensió de donar un cartipàs de preceptes estancats i, menys encara, de recitar formula_ris entabanadors. Solament vull remarcar allò que la meva llarga experiència m'ha mostrat com els ressorts motrius de la veritable obra d'art.

És convenient de mantenir tothora desvetllada la noció de pondera_ció i, ensems, sentir i viure l'equilibri emotiu i l'equilibri material, com estat de sentiment personal. Un clima d'equilibri permet de copsar, sentir i estimar l'horitzontalitat i la verticalitat de totes les coses visibles i tangibles. Cal esquivar la vanitat, mena d'orgull que frena l'esperança d'assolir el pròxim i real grau superior. S'ha de cercar l'estímul i l'interès pacient d'enriquir constantment el nostre bagatge i, així, aconseguir que el camí professional que fem sigui sempre ascendent. Finalment, és molt convenient que les especialitats formals i expressives de l'artista recolzin en les seves possibilitats humanes.

Així, doncs, és a partir i en profit de l'intel.lecte i de la destresa manual que cal tenir presents els condicionaments següents: pensament dirigent; creació, actitud-ànim; enteniment; rendiment; voluntat; fortalesa; concepte-visió; activitat d'estudi-informació;

reflexió; enginy; sensibilitat-expressió; coratge; estimació; comunicació i docència; ponderació-mesura-ritme; equitat; control; meditació; tenacitat; temor (saber fer ús de la humilitat i saber fer entendre la quintaessència dels guiatges superiors).

Era molt beneficiós que els alumnes sabessin infondre al seu treball els valors més convenients per a la seva estabilitat professional i cívica, i per al país.

Cal parlar, també, del cas especial de la personalitat i l'obra del geni. La figura del geni sembla ésser la d'aquell personatge agraciat, posseïdor d'unes aptituds màximes en la comesa de la seva activitat professional. Benvingut el geni si podem constatar en ell les virtuts que ens mostrava amb el seu fer i amb el contingut de la seva obra. Era escaient, però, que l'admiració sincera de l'obra del geni no ens enterbolís el cap i ens impedís de seguir el camí que ens havíem marcat i a través del qual la nostra producció havia d'assolir, si més no, un nivell excel·lent.

He esmentat la figura del geni. No l'estudiaré en la mesura que es mereix, perquè la intenció i la índole d'aquest memoràndum no ho requereix especialment. Però hi insistiré un poc més per precisar quina mena de geni admiro. Per això, m'és avinent de transcriure uns fragments d'un estudi realitzat per un entranyable familiar meu. No tracta dels oficis de les arts plàstiques. Parla concretament de l'obra d'un gran artista del so, d'un músic. Així sabem, també, que els artesans i els artistes, tinguin la especialitat que tinguin, posseeixen valors de predestinat que, amb un treball intens, enriqueixen en benefici del cos i la ment del proïsme. Aquest és el camí que l'endinsa pels paratges de l'excel·lència, des d'on l'esperit de servei i el sentit del deure, esdevé un exemple de saviesa i dignitat professional molt beneficiós per a tothom. El geni esdevé l'ésser humà que gaudeix de l'admiració del poble -quan els ciutadans tenen consciència de l'esdeveniment, cosa que de vegades succeeix amb retard- pel motiu que tothom n'obté el plaer i la lliçó que forneix la plenitud de la seva obra. El meu familiar, doncs, diu:

"La recreació puntual de les partitures de Joan Sebastià Bach (1685-1750) permet, i em sembla que ho permetrà sempre, els enfoca

ments més diversos i, fins i tot més aparentment antagònics, ja que, com succeeix amb totes les obres artístiques veritablement autèntiques -més enllà d'uns esquemes estructurals, sintàctics i discursius ben analitzables- aquell inhaprehensible toc genial capaç, ell tot sol, de convertir la més perfecta i magnífica obra artesanal en quelcom de situat a un nivell molt superior, independentment en gran part, dels concrets límits cronològics, geogràfics, culturals i sociològics que van presidir la seva naixença i el seu desenvolupament posterior...".

"Bach no es va proposar mai ni transmetre un transcendental missatge a la Humanitat ni llegar-nos un immortal monument en honor i lloança del Salvador. No s'ho va proposar, però ho va fer. I ho va fer perquè va saber ésser conseqüent amb una responsabilitat que a molts pot semblar més limitada i menys ambiciosa: complir amb el seu estricte deure professional, amb totes les seves forces i amb tota la seva intel·ligència i posant en joc tota la seva ciència musical, tot el seu esperit creador i tot el seu profund coneixement de quina era la funcionalitat que havia de determinar la seva obra. Res més i res menys".

"Era una època de profunda renovació de la música en la litúrgia -i de discussions aferrissades i fins i tot violentes- l'actitud de Bach podria ser, en aquest aspecte, alligonadora. Per a mi -i fixeu-vos que parlo d'actitud i no dels resultats concrets, massa condicionats per unes circumstàncies històriques, geogràfiques, cronològiques i sociològiques-aquesta actitud vol dir saber acceptar les dades d'un problema específic tal com les plantegen les circumstàncies ambientals (materialment i espiritualment) i saber resoldre'l sense apartar-se'n gens i servir-se tan sols, de les armes que correntment es tenen a l'abast de la mà: el propi i personal llenguatge musical -en el cas de Bach, el mateix amb el qual escrivia els seus Concerts de Brandenburg o l'Album d'Anna Magdalena". (Joan Sebastià Bach -o la Passió segons Sant Mateu. Estudi d'Oriol Martorell, inserit al programa publicat per Pro-Música. XXIII temporada musical. 336-337 concerts. Celebrats els dies 23 i 24 de març de 1981. Palau de la Música Catalana. Barcelona).

8. Cloenda

Crèiem fermament que el progrés dels pobles s'havia d'assolir amb la contribució total dels valors de cada ciutadà. Aquest principi, aplicat a l'àmbit de les arts plàstiques, havia de fer un país més bell. Aquest era el viarany que tots els estudiants havien de seguir en la seva projecció cap al futur i en la seva aportació a la societat. Crèiem que ens calia arrelar-nos fortament en l'àmbit de les humanitats i de la professionalitat, i dirigir-nos cap a una nova alba, on agombolar-hi la nostra activitat. I, és clar, no ens podíem oblidar de mantenir aratents els valors i les condicions que necessitàvem per tal d'encaminar el present cap un demà que anhelàvem. Un demà vital i vigorós que significués el ressorgiment de la plenitud de la humanitat. Hora vella de futur, encara, si la sabem fer noble i forta.

L'encoratjadora realitat d'aquells temps que pretén explicar aquest memoràndum, va ser una faceta més i una aportació notable al procés de desenvolupament general del nostre país. L'obra puixant que vàrem viure fou malmesa, juntament amb la d'altres institucions que també foren clausurades o mortificades. L'Escola Superior dels Bells Oficis i l'Escola Tècnica d'Oficis d'Art foren suprimides el maig del 1924. Oficialment, l'esperit fecund que les justificava va romandre obturat i aquelles Escoles no s'obriren més. Però la idea i aquell alè coratjós que ens va imprimir -que sempre miren als cims de la perfecció humana- encara existeixen.

Per això cal viure sempre de cara a l'horitzó del nostre món i obtenir bon esplet de la formació integral de la nostra ment i de la nostra gent. Per obtenir això, cal no deixar congelar l'esperit i enriquir-lo constantment, per tal de ser útils en qualsevol avinentesa i no defallir mai. Mentrestant fem, individualment, exercicis d'ensinistrament i de vitalització realitzadora, i, per petits agrupaments, cerquem les afinitats superiors de la nostra ànima. D'aquesta manera, en les pròximes embranzides estarem més preparats -més en forma, com diuen els esportistes- i ens serà més fàcil contribuir positivament al funcionament i l'avenç del nostre estimat país.